

بازخوانی بارزهای معماری بومی در مسکن روستاهای ساحلی بوشهر

الناز بهبهانی*، عبدالرحمن دیناروند**، محسن تابان***، محمد مهرکی زاده****

۱۳۹۹/۱۲/۰۸

تاریخ دریافت مقاله:

۱۴۰۰/۱۰/۱۷

تاریخ پذیرش مقاله:

چکیده

روستاهای ساحلی استان بوشهر به دلیل موقعیت جغرافیایی مناسب در ارتباط با خلیج فارس و در مواردی وجود اراضی مناسب کشاورزی، قدمتی طولانی دارند و از این رو دربردارنده میراثی غنی از معماری بومی اند. این معماری در عین سادگی و بی‌پیرایگی، اصول و ویژگی‌هایی در خودش نهفته دارد که شامل شیوه‌های ساخت‌وساز، طراحی هم‌ساز با اقلیم، ویژگی‌های کالبدی و نحوه بهره‌برداری از منابع بومی می‌شوند. این پژوهش با هدف شناخت معماری بومی در نواحی روستاهای ساحلی استان بوشهر و استخراج الگوهای آن در جهت تدوین دستورالعملی برای طراحی، ویژگی‌های بافت روستایی و معماری بومی این نواحی را بررسی کرده است. به منظور دستیابی به شناخت الگوهای معماری بومی در روستاهای ساحلی استان بوشهر، مسکن بومی در روستاهای جزیره شیف و سالم‌آباد و اولی شمالی تحلیل شدند. موارد بررسی شده در بافت و بناهای روستایی در حوزه‌هایی چون تراکم بافت و جهت‌گیری معابر، ویژگی‌های کالبدی معماری، دستگاه‌های ساختمانی و راهکارهای ایجاد آسایش اقلیمی دسته‌بندی گردیدند. این موارد از روش توصیفی تحلیلی و بهره‌گیری از انواع روش‌های پیمایشی در سه روستای ذکر شده برداشت گردیدند. ویژگی‌های کالبدی فضایی در نمونه‌های انتخاب‌شده تحلیل و بارزهای معماری در هر یک از روستاها مقایسه شدند. نتایج این پژوهش دربردارنده مشخصات اصلی معماری بومی در این نواحی اند که رهنمودهایی برای طراحی ارائه می‌دهند. لزوم رعایت تناسب انسانی در بخش‌های سکونت و ورودی‌ها، تعریف فضای باز بینایی در میان توده‌های ساختمانی، توجه به جهت‌گیری اقلیمی در توده‌گذاری‌ها و جزئیات معماری، لزوم بهره‌گیری از بازشوهای متعدد و سبک‌سازی سازه از مشخصات اصلی معماری بومی روستاهای ساحلی اند.

کلمات کلیدی: معماری بومی، معماری روستایی، توسعه روستایی، روستاهای ساحلی بوشهر.

* کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه صنعتی جندی‌شاپور، دزفول، دانشکده معماری و شهرسازی.

** استادیار گروه معماری دانشگاه صنعتی جندی‌شاپور، دزفول، دانشکده معماری و شهرسازی. Dinarvand@jsu.ac.ir

*** استادیار گروه معماری دانشگاه صنعتی جندی‌شاپور، دزفول، دانشکده معماری و شهرسازی.

**** مربی گروه معماری دانشگاه صنعتی جندی‌شاپور، دزفول، دانشکده معماری و شهرسازی.

مقدمه

سال‌ها پیش از آنکه معماری سنتی با قانونمندی‌ها و اصول مدون خویش ایجاد شود، مردم محلی برای رفع نیاز خودشان در تأمین سرپناهی مناسب، به وسیله منابع در دسترس خویش شروع به ساخت بناهایی کردند که پاسخ‌گو به نیازهای محیطی و فرهنگی و اجتماعی آن‌ها بود. این معماری همواره با نام‌هایی چون معماری خودجوش (آلپاگونولو و دیگران، ۱۳۸۴: ۲۵)، معماری «خُرد»، معماری فقیر و روستایی (همان)، معماری ناشناخته، معماری مردمی، معماری عامیانه، معماری بدون معمار (بانی مسعود، ۱۳۸۸: ۱۲۰)، ارگانیک، فولکلر، گم‌نام، غیررسمی، غیرسازمانی و برخی دیگر (ناری قمی و دامیار، ۱۳۹۱) شناخته می‌شود.

سودمندی بهره‌برداری از اصول معماری بومی در طراحی، به‌ویژه در نواحی روستایی و سنتی، امری بدیهی و انکارناپذیر است؛ اما آنچه موردتوجه قرار می‌گیرد، شیوه و مقیاس بهره‌برداری از معماری بومی در طراحی است. در این خصوص، دسته‌بندی سه‌گانه‌ای مطرح می‌شود. دسته اول دیدگاهی تئوریک به معماری بومی دارد. دسته دوم عینیت معماری بومی را واجد ارزش برمی‌شمرد و آن را تکرارشدنی در همهٔ زمان‌ها می‌داند. دسته سوم معماری بومی را به‌صورت عینی تداوم‌پذیر نمی‌داند؛ اما به شناسایی اصولی از آن می‌پردازد که قابلیت به‌روزشدن دارند (ناری قمی و دامیار، ۱۳۹۱). هدف مقاله حاضر شناخت این دسته از الگوها و استفادهٔ مجدد در طراحی در محدودهٔ مورد مطالعه است.

شرایط اقلیمی، مناسبات فرهنگی و ارتباط با کشورهای حوزهٔ خلیج فارس و آفریقا، گونهٔ خاصی از معماری بومی را در بندر بوشهر رقم زده‌اند. از ویژگی‌های معماری بوشهر می‌توان به بافت متراکم،

کوچه‌ها و معابر کم‌عرض و ارتفاع‌دادن به ساختمان‌ها و قرارگرفتن فضاهای باز و نیمه‌باز میان توده‌های ساختمانی اشاره کرد. کنار معماری بومی غنی و پرآرایهٔ شهر بوشهر، شاهد معماری ساده و بی‌پیرایه‌تری در نواحی روستایی حاشیهٔ نوار ساحلی هستیم که با وجود اینکه کمتر به آن پرداخته شده است، همچنان ویژگی‌ها و اصولی دارند که قابلیت بازیابی و استفاده مجدد دارند.

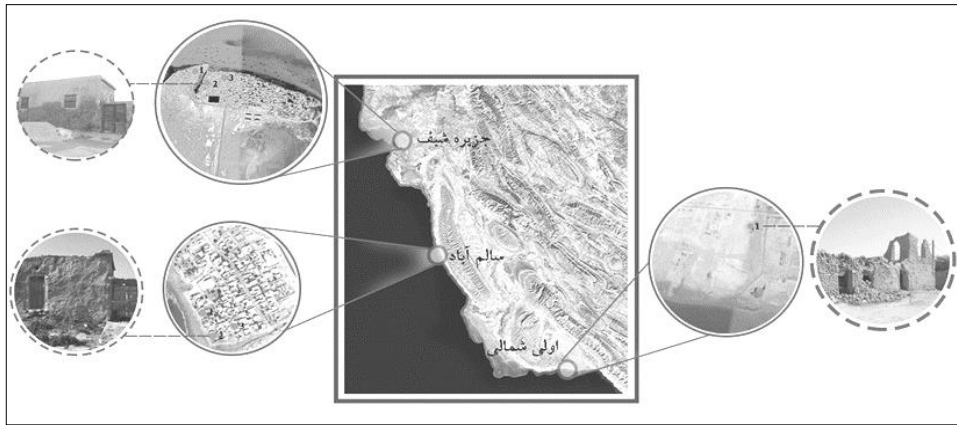
در راستای هدف پژوهش که شناخت معماری بومی در نواحی روستاهای ساحلی است، سؤالات زیر مطرح می‌گردند:

۱. معماری بومی در این نواحی شامل چه دسته‌ای از نظام‌های کالبدی و ساخت است؟ (یا از چه الگوهای کالبدی و ساختی پیروی می‌کند؟)
۲. چه الگوهایی از معماری بومی را می‌توان در طراحی برای حفظ ماهیت بافت روستایی به کار گرفت؟

روش تحقیق

این پژوهش برای شناخت الگوهای معماری بومی نواحی روستایی ساحلی استان بوشهر در چهارچوب یک تحقیق میدانی، این الگوها را استخراج می‌کند. برای این منظور، سه روستا به‌نماینندگی از سایر روستاهای ساحلی استان بوشهر، بر اساس آثار به‌جامانده از معماری بومی انتخاب گردیدند. در هر یک از روستاها با توجه به وضع موجود بافت روستایی، دو الی سه نمونهٔ مسکن بومی در نظر گرفته شدند و مطالعه شدند (تصویر شمارهٔ ۱).

پژوهش حاضر از روش توصیفی تحلیلی با بهره‌گیری از انواع روش‌های پیمایشی همچون بازدید و مشاهدات میدانی، مستندات عکاسی، اندازه‌گیری و برداشت از بناها، مصاحبه با ساکنین محلی در هشت خانهٔ مسکونی بومی انجام شد. داده‌های برداشت‌شده از روستاهای

ت ۱. موقعیت روستاها و نمونه‌های مورد بررسی

ادبیات موضوع

معماری بومی

اکثر منابع برگزاری نمایشگاه «معماری بدون معمار» در سال‌های ۱۹۶۴ تا ۱۹۶۵ میلادی را نقطه شروع توجه جدی غرب به معماری بومی و سرآغاز تحقیقات بسیاری در این زمینه می‌دانند. هرچند می‌توان ریشه‌های آن را در قرن ۱۸ میلادی جست‌وجو نمود (صادقی پی، ۱۳۹۱). از این تاریخ تا به امروز، تعاریف متعددی از سوی صاحب‌نظران در رابطه با معماری بومی ارائه شده‌اند و هریک به‌نوعی این شیوه از معماری را توصیف کرده‌اند. از نخستین محققانی که در این زمینه پژوهش کردند می‌توان به پاول اولیور اشاره کرد. اولیور معماری بومی را این‌گونه تعریف می‌کند: «معماری بومی به طور خاص به آنچه از سرشت و طبیعت انسان و محیط برآمده است و توسط خود مردم برپا می‌شود، نسبت داده شده است. معماری بومی، معماری مردم و معماری توسط مردم است؛ نه برای مردم» (ناری قمی و دامپار، ۱۳۹۱).

در تصویر شماره ۲ برای درک بهتر ماهیت معماری بومی با گردآوری تعاریف متعددی که از سوی

صاحب‌نظران ارائه گردیده‌اند، ویژگی‌های آن، همچون منشأ پیدایش، سازندگان، مصالح، ساخت و... دسته‌بندی شدند.

معماری روستایی

معماری روستایی از نام‌های دیگری است که به معماری بومی اختصاص داده شده است و حتی در برخی منابع از معماری بومی با عنوان معماری روستایی نام برده‌اند (آلپاگونولو و دیگران، ۱۳۸۴: ۲۵). معماری بومی و روستایی در بسیاری از مؤلفه‌ها نقاط مشترک دارند؛ اما تفاوت‌هایی نیز دارند.

روستا دربردارنده مردمی است که شغل و فعالیت تولیدی ویژه‌ای دارند، در محیط معین و مشخصی زندگی می‌کنند، با یکدیگر روابط و مناسبات ویژه و تعیین‌شده‌ای دارند، باورها و اعتقادات و ارزش‌های ویژه‌ای دارند و در بستر جغرافیایی خاصی نیز زندگی می‌کنند. بنابراین می‌توان گفت روستا پدیده‌ای واحد است (زرگر، ۱۳۹۰: ۳۱). معماری بناهای روستایی هرچند در نگاه اول ساده و ابتدایی به نظر می‌رسد، ولی در واقع از سوی مردمی بنا گردیده است که از همه هوش و ظرفیتشان برای ساختن آن‌ها استفاده نموده‌اند

(زرگر، ۱۳۹۰: ۹). پس برای شناخت معماری روستایی، نیاز است نخست انسان روستایی را شناخت؛ زیرا معماری روستایی را خود روستاییان طراحی کرده و ساخته‌اند. این معماری محصول خرد جمعی است و خرد جمعی، برخلاف فکر انفرادی، هیچ‌گاه دچار اشتباه نمی‌شود (اکرمی، ۱۳۸۹).

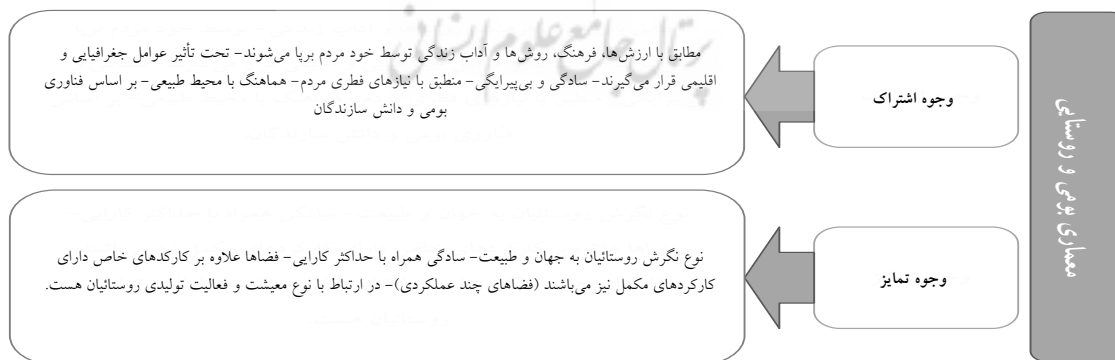
معماری روستایی در ایران به‌لحاظ ماهیت کارکردی و پاسخ‌گویی به نیازهای انسانی، فعالیت‌های مردمی، عناصر تولیدی و محیط‌زیست، مجموعه‌ای همگن و متشکل و با هویت کالبدی خاصی را تشکیل می‌دهد که تجلی‌کننده ارتباطات و کارکردها و نقش چندعملکردی فضاهاست و این هویت، از نفس

سکونت و شیوه‌ی زیست در روستا نشئت می‌گیرد (سرتیپی پور، ۱۳۸۴).

بر این اساس تفاوت معماری بومی و روستایی، ریشه در شیوه‌ی خاص سکونت در نواحی روستایی، روحيات و جهان‌بینی آنان و حضور فعالیت‌های معیشتی در زندگی روزمره آنان و هم‌زیستی فضاهای زیستی و معیشتی دارد. این ویژگی‌ها سبب شده‌اند که با وجود ازبین‌رفتن معماری بومی در این نواحی، همچنان نفس زندگی روستایی در معماری مسکن روستایی جریان داشته باشد که بارزترین جلوه‌گاه معماری روستایی است. در تصویر شماره ۳، وجوه اشتراک و تمایز معماری بومی و روستایی کنار یکدیگر ارائه شده‌اند.

ت ۲. ویژگی‌های معماری بومی بر اساس تعاریف آن

ت ۳. اشتراکات و افتراقات معماری بومی و روستایی

است که در فاصله ۲۵ کیلومتری شرق شهر بوشهر واقع گردیده است و اراضی اطراف آن بیشتر پست و آبخیزند. همان طور که در تصویر شماره ۵ (برش طولی روستا) مشاهده می‌شود، اطراف روستا را آب فراگرفته است و روستا به صورت جزیره درآمده است. به طور کلی علت وجودی روستای جزیره شیف را موقعیت مکانی مناسب این روستا برای پهلویی و لنگراندختن لنج‌ها و قایق‌های صیادی گفته‌اند.

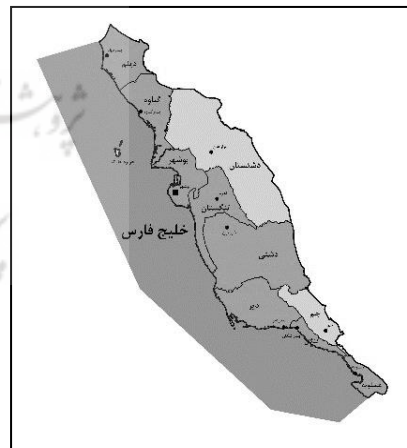
هسته اولیه روستا در محدوده مرکزی و در امتداد ساحل دریا شکل گرفته است و سپس به سمت جنوب آن گسترش یافته است. خور، درون بافت دو محله شرقی و غربی را در محدوده روستا مشخص کرده است. با توجه به موقعیت جغرافیایی روستا، حدود ۸۸/۴ درصد شاغلین جزیره در بخش صیادی مشغول به فعالیت‌اند. شغل ساکنین و نزدیکی به دریا نقش بسیار زیادی بر معماری و بافت روستا داشته است (بنیاد مسکن، ۱۳۸۹). به گفته ساکنین، به علت سفرهای دریایی طولانی مدت مردان خانواده و برای تأمین امنیت، خانه‌ها نزدیک به هم ساخته می‌شدند. از این رو، روستا بافتی به هم پیوسته دارد. این بافت فشرده و معابر ارگانیک آن، از جمله جاذبه‌های گردشگری روستا ذکر شده‌اند.

روستای سالم آباد

روستای سالم آباد از توابع شهرستان تنگستان، بخش دلوار و دهستان ابوالخیر، در فاصله ۳۷ کیلومتری از مرکز بخش و ۶۷ کیلومتری از مرکز شهرستان (شهر اهرم) قرار دارد. از حیث موقعیت نسبی، روستای سالم آباد از سمت شمال و جنوب و با فاصله اندک به مسیل و از سمت غرب نیز به خلیج فارس محدود می‌شود. عبور جاده ساحلی در بخش‌های شرقی بافت نیز از جمله عوارض قابل توجه در محدوده روستاست. بر اساس اطلاعات محلی به دست آمده، منطقه ابوالخیر

روستاهای ساحلی استان بوشهر

استان بوشهر با مساحتی در حدود ۲۵/۵۹ کیلومتر مربع در جنوب ایران، به صورت نوار باریکی میان خلیج فارس و کوهپایه زاگرس قرار گرفته است. این استان از شمال به استان خوزستان و قسمتی از استان کهگیلویه و بویراحمد، از شرق به استان فارس، از جنوب شرقی به استان هرمزگان و در جنوب و مغرب با طولی در حدود ۶۲۵ کیلومتر، به خلیج فارس متصل می‌شود (غلامزاده، ۱۳۹۲: ۱۱). طبق جدیدترین سرشماری مرکز آمار ایران، استان بوشهر ۱۰ شهرستان دارد که عبارت‌اند از: دیلم؛ گناوه؛ دشتستان؛ بوشهر؛ تنگستان؛ جم؛ دشتی؛ دیر؛ کنگان؛ عسلویه. همان طور که در تصویر شماره ۴ مشاهده می‌شود، ۸ شهرستان آن در کرانه ساحلی استان قرار گرفته‌اند. بنابراین روستاهای ساحلی متعددی را در بر می‌گیرند. در راستای هدف پژوهش، یعنی شناخت معماری روستاهای ساحلی استان بوشهر، سه روستا انتخاب گردیدند که بخشی از معماری بومی آن‌ها به جامانده بود و بازدید شدند. در ادامه، این روستاها معرفی می‌شوند:

ت ۴. نقشه شهرستان‌های استان بوشهر (URL1)

جزیره شیف

جزیره شیف از جمله سکونتگاه‌های استان بوشهر

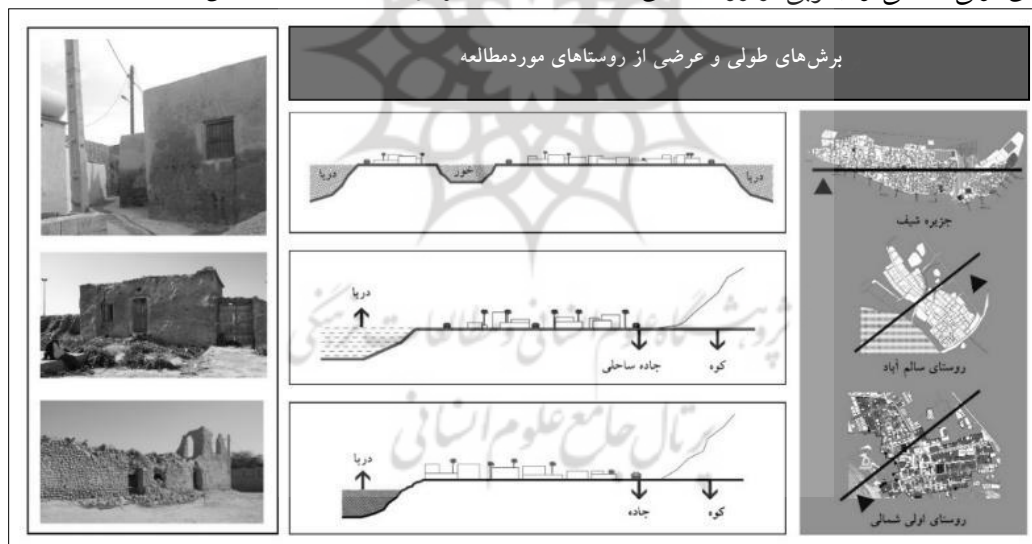
شهرستان تنگستان یکی از کهن‌ترین سکونتگاه‌های منطقه است.

بر این اساس روستای سالم‌آباد نیز یکی از روستاهای قدیمی دهستان ابوالخیر است. قدمت روستای سالم‌آباد به بیش از ۲۰۰ سال قبل برمی‌گردد. انتخاب این نقطه به‌عنوان محل سکونت، نشان از وجود مواهب طبیعی مناسب در این منطقه دارد؛ به‌نحوی که اراضی مرغوب کشاورزی و دسترسی مناسب به دریای خلیج‌فارس را می‌توان از جمله موارد مطرح در این زمینه دانست. در عین حال، نمی‌توان دسترسی مناسب این سکونتگاه و نیز عبور جاده ساحلی را نادیده گرفت (بنیاد مسکن، ۱۳۹۷). در تصویر شماره ۵، موقعیت جاده ساحلی، روستا و دریا مشاهده می‌شود.

روستای اولی شمالی

روستای اولی شمالی و جنوبی از روستاهای دهستان

حومه، بخش مرکزی واقع در شهرستان دیر محسوب می‌شود. فاصله روستا تا مرکز دهستان ۱۵ کیلومتر و تا مرکز بخش و مرکز شهرستان ۳ کیلومتر است. این روستا از سمت شمال به اراضی کشاورزی، از شرق به شهر دیر و از جنوب و غرب به دریا محصور می‌شود که در تصویر شماره ۵، موقعیت روستا نسبت به جاده و دریا نمایش داده شده است. بر اساس تحقیقات مشاور و اطلاعات محلی به‌دست‌آمده، قدمت روستا به حدود ۱۵۰ سال پیش بازمی‌گردد. وجود اراضی مناسب برای کشاورزی، وجود دسترسی مناسب به دریا، راه دسترسی مناسب، وجود امنیت در منطقه و آب‌وهوای مناسب و همچنین وجود لنگرگاه و چاه آب شیرین بود که شرایط را برای سکونت مهیا می‌نمود. همین امر عامل تشکیل و پایداری روستای اولی شمالی و جنوبی در طی ۱۵۰ سال اخیر بوده است (بنیاد مسکن، ۱۳۹۱).

ت.۵. برش‌های طولی و عرضی از روستاهای مورد مطالعه

ویژگی‌های معماری مسکن روستاهای ساحلی

برای شناخت ویژگی معماری روستاهای ساحلی موردنظر، ۸ مورد مسکن بومی از سه روستای منتخب بررسی گردیدند و مطالعه شدند. در ابتدا، به فرم کلی و

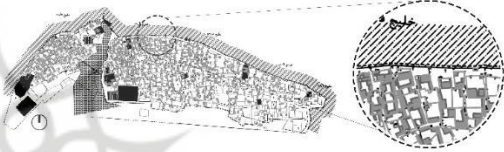

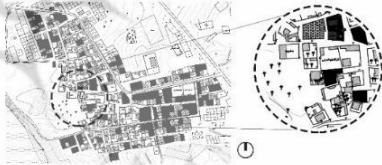
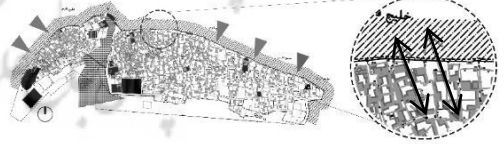
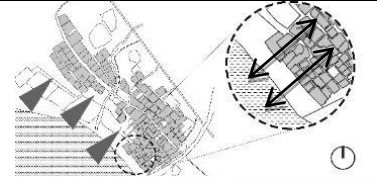
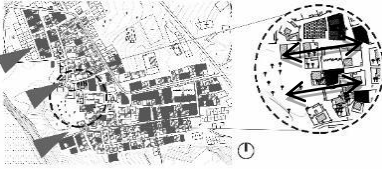
تراکم بافت و نحوه جهت‌گیری معابر در روستاها پرداخته شد. سپس سایر ویژگی‌های کالبدی معماری در حوزه‌هایی چون نحوه چینش فضاهای سکونتی در یک واحد ساختمانی، طبقات، میزان بهره‌گیری از فضاهای

بافت روستایی و جهت گیری معابر

بافت روستاهای ساحلی به دلیل شرایط اقلیمی و فرهنگی، متراکم و به هم پیوسته است؛ به جز در مواردی که به دلیل وجود مذاهب مختلف (شیعه و سنی)، بافت روستا به دو بخش تقسیم شده است (برای مثال، روستای جزیره شیف). در این نواحی، جهت گیری معابر و کوچه‌ها به سمت دریافت حداکثر جریان باد (به سمت ساحل) است. تراکم بافت و جهت گیری معابر در جدول شماره ۱ بررسی گردیده‌اند.

باز و نیمه‌باز، شکل و ابعاد بازشوها و... بررسی گردیدند. به علاوه، مواردی چون نوع سقف، مصالح و سازه سقف و دیوار، جزئیات ساخت، تحت عنوان دستگاه‌های ساختمانی و راهکارهای تأمین سرمایش منفعل و بهره‌مندی از نور طبیعی تحت عنوان راهکارهای ایجاد آسایش اقلیمی بررسی شدند. داده‌ها با بیانی گرافیکی و به نحوی تنظیم شدند که علاوه بر نمایش ویژگی‌های معماری هر روستا، دربردارنده شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها نیز باشند.

ج ۱. ویژگی‌های بافت و جهت گیری معابر در روستاهای ساحلی

اولی شمالی	سالم آباد	شیف	بافت روستایی
		*	
	*		
*			
اولی شمالی	سالم آباد	شیف	جهت گیری معابر
		*	
	*		
*			

ویژگی های کالبدی معماری

مسکن بومی در این نواحی متشکل از مجموعه اتاق هایی است که اطراف حیاطی نسبتاً وسیع قرار گرفته اند. این توده های ساختمانی در فضای باز حیاط، چینش های متفاوتی را ایجاد می نمایند. خانه های روستاهای ساحلی عموماً یک تا دو طبقه اند و ارتفاع هر طبقه حداکثر ۳ متر است. در گویش محلی، طبقه دوم خانه «بالاخانه» گفته می شود (احمدی ری شهری، ۱۳۹۲). اکثر خانه ها فضای باز (حیاط) دارند؛ اما در روستاهای این پژوهش، فضای نیمه بازی مشاهده نشده است.

تزئینات معماری در این نواحی بسیار محدود و شامل رنگ آمیزی چوب های به کار رفته در سقف، تزئینات بخش فوقانی ورودی ها و طاقچه ها و گچ بری ها می شوند.

عنصر شاخص به کار رفته در فضای داخلی خانه ها طاقچه است که کاربرد فراوانی در فضاهای چند عملکردی خانه های روستایی دارد. تناسب انسانی در فضای داخلی منازل مسکونی و ورودی ها رعایت شده است. ارتباط ساختمان با زمین حالت های گوناگونی را در بر می گیرد که در جدول شماره ۲ همه موارد ذکر شده، به تفصیل بیان شدند.

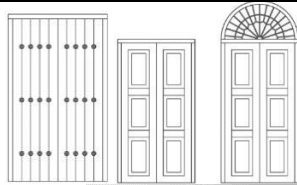
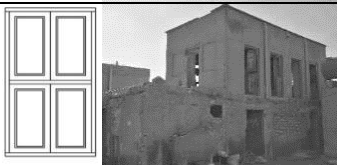
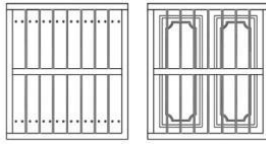
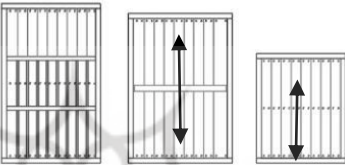

ج ۲. ویژگی های کالبدی معماری روستاهای ساحلی

اولی شمالی	سالم آباد	شیف	ساختمان بنا	
	*	*		ساختمان بناها به این صورت است که پیرامون یک حیاط تقریباً وسیع، اتاق هایی در کنار هم شکل گرفته اند.
	*			
	*			هریک از این اتاق ها به صورت یکی از پنج حالت روبه رو، کنار یکدیگر قرار دارند.
	*			
*	*			عرض هر یک از این اتاق ها ۳-۳/۵ متر است؛ اما طول های متفاوتی دارند.
اولی شمالی	سالم آباد	شیف	طبقات	
*		*		بیشتر بناها، به ویژه ساختمان های نزدیک به دریا، یک طبقه اند.
*	*			با دور شدن از دریا، برخی از ساختمان هایی که در ردیف های بعدی قرار می گیرند، بخشی از ساختمان آن ها دو طبقه می شود که این بخش باز شوهای متعدد با ارتفاع زیاد (در-پنجره) دارد
	*			

اولی شمالی	سالم آباد	شیف	فضاهای باز	
	*	*		عمده فضای باز در این نواحی حیاطها هستند.
	*			در بخش‌هایی از ساختمان که دوطبقه می‌شوند، یک فضای باز در سمت ورودی آن‌ها ایجاد شده است
*				
اولی شمالی	سالم آباد	شیف	جزئیات معماری	
*	*	*		
	*			تزیینات رنگ‌کردن تیرهای چوبی سقف و ایجاد طرح‌های متنوع
*				تزیینات به کاررفته در بالای ورودی‌ها و طاقچه‌ها
*				
		*		گچ‌بری
اولی شمالی	سالم آباد	شیف	ساختار فضایی	
*	*	*		
				تناسبات فضا تناسبات ورودی و فضای داخلی خانه‌ها کاملاً انسانی‌اند

*	*			
	*			ارتباط با سطح زمین
*		*		
*	*	*		
	*	*		فضای داخلی اتاقها عناصر شاخص فضای داخلی اتاقها، طاقچه است که به تعداد زیاد در اتاقها دیده می شود و لوازمی چون عکس، کتاب، ظروف و... در آنها قرار داده می شوند.
*				
		*		وجود دریچه های میان اتاقها که ارتباط بین اتاقها را فراهم می آورد.
*	*	*		چند عملکردی بودن اتاقها
اولی شمالی	سالم آباد	شیف	پازشوها	
	*	*		درب ورودی اتاقها

*				
*	*			در - پنجره
*	*	*		پنجره‌های با ارتفاع کم (حدوداً ۸۰-۱۰۰ سانتی‌متر)
	*			پنجره‌های مرتفع (حدوداً ۱۵۰-۲۰۰ سانتی‌متر)
*	*			وجود دریچه‌های کوچک بالای برخی از بازشوها: این دریچه‌ها در جبهه طولی بخشی از بنا دیده می‌شوند که رو به جهت جنوب‌غربی قرار دارند.

دستگاه‌های ساختمانی

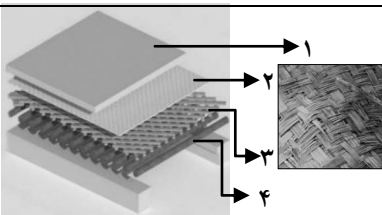
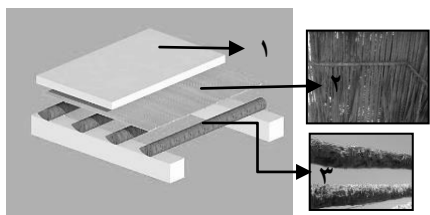

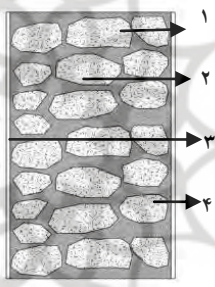
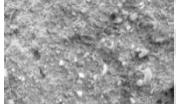

بوشهر نزدیک‌ترند). در جزئیات ساخت اکثر این بناها رخ‌بام مشاهده می‌شود. در جدول شماره ۳، سازه سقف و دیوارها و جزئیات ساخت تحلیل شده‌اند.

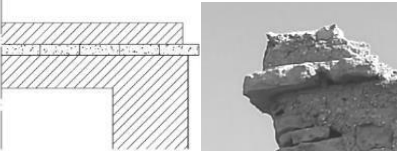

راهکارهای اقلیمی

تهویه یکی از روش‌های بسیار مهم ایجاد آسایش حرارتی در اقلیم گرم و مرطوب نواحی ساحلی جنوبی است. از این رو، راهکار ساکنان بومی برای ایجاد تهویه عبارت است از: استفاده از بازشوهای رو به معابر؛ تعبیه دریچه‌های کوچک در بخش بالایی پنجره‌ها و در پنجره‌ها؛ ایجاد کوران هوا به وسیله دریچه‌هایی که روبه‌روی هم ساخته می‌شدند. همچنین نیاز به نور طبیعی در خانه‌های روستایی از طریق بازشوهای رو به حیاط فراهم می‌شود (جدول شماره ۴).

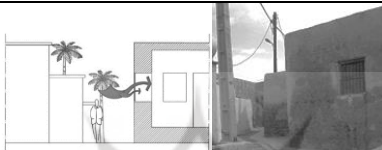
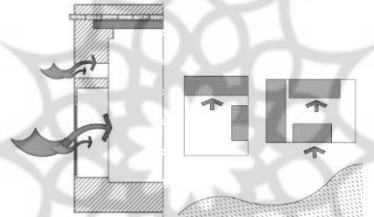
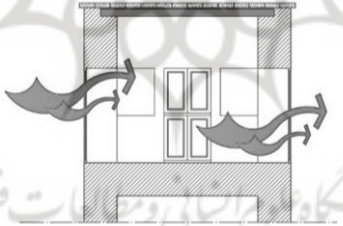

سقف خانه‌های روستایی مسطح است و سازه سبکی دارد. سازه سقف در این نواحی شامل تیرهای چوبی از جنس چوب چندل^۱ یا درخت نخل است. روی تیرها، عناصر چوبی دیگر، خلاف جهت تیرها (یا به شکل مورب) قرار می‌گیرند که نقشی مانند تیرچه دارند. روی تیرچه‌ها با حصیر بافته شده از برگ درخت نخل یا نی پوشانده می‌شود و در نهایت، سقف با ملات شل (کاهگل) اندود می‌شود. عمده مصالح به‌کاررفته در ساخت، مصالح بومی است؛ مگر در مواردی که برای تیرهای سقف از چوب چندل استفاده شده است. این چوب عنصری وارداتی است و بیشتر در روستای شیخ و سالم‌آباد مشاهده می‌شود (این دو روستا به شهر

ج ۳. دستگاه‌های ساختمانی

اولی شمالی	سالم آباد	شیف	سازه سقف	
	*	*		اجزای سقف عبارت‌اند از: ۱. ملات شُل (کاه‌گل) ۲. حصیر بافته شده از برگ درخت نخل ۳. شاخه‌های درخت نخل ۴. تیرهای سقف از جنس چوب چندل
*				اجزای سقف عبارت‌اند از: ۱. ملات شُل (کاه‌گل) ۲. شاخه‌های درخت نخل ۳. تیرهای سقف از جنس چوب درخت نخل
اولی شمالی	سالم آباد	شیف	سازه دیوار	
	*	*		 <p>۱. سنگ مرجانی ۲. ملات (ماسه آهک و ساروج) ۳. اندود (پوششی از ملات ماسه آهک و گچ / کاه‌گل) ۴. اندود (پوششی از ملات ماسه آهک و گچ / کاه‌گل)</p>
	*	*		
*				
اولی شمالی	سالم آباد	شیف	جزئیات	
	*	*		جزئیات سازه سقف: وجود یک لبه، زیر تیرهای سقف
	*			گوشه‌سازی به وسیله چوب، زیر سازه سقف برخی از خانه‌ها
*	*	*		تیرهای چوبی بیرون آمده از سقف که به نوعی سازه سقف را نمایان می‌کنند.

	*	*		ایجاد رخ بام روی سازه سقف، سنگ‌هایی به ارتفاع ۱۰-۱۵ سانتی‌متر پیچیده شده‌اند که این سنگ‌ها به اندازه ۱۰ سانتی‌متر از سقف بیرون زده‌اند و یک لایه ایجاد کرده‌اند و سپس روی آن‌ها با کاهگل پوشیده شده است.
	*			استفاده از طاق و قوس، بالای برخی از بازشوها

ج ۴. راهکارهای ایجاد آسایش حرارتی

اولی شمالی	سالم آباد	شیف	راهکارهای ایجاد سرمایش	
	*	*		تهویه وجود پنجره‌های رو به گذرها امکان تهویه را فراهم می‌کند.
*	*			وجود دریچه‌های کوچک در طول جداره‌هایی که رو به جهت جنوب‌غربی دارند نیز امکان تهویه را فراهم آورده است.
	*			در پنجره‌های روبه‌روی هم سبب کوران هوا در اتاق می‌شوند.
اولی شمالی	سالم آباد	شیف	راهکارهای بهره‌گیری از نور طبیعی	
*	*	*		فضای خانه‌ها عموماً تاریک است و نیاز به نور طبیعی، به مقدار کم، از طریق بازشوها فراهم می‌شود.

نتیجه

معماری این نواحی در عین سادگی، از اصولی پیروی می‌کند که ریشه در فرهنگ و شناخت فرد بومی از محل سکونتش دارد؛ چراکه معماری روستایی به وسیله خود

همان‌گونه که بیان شد، بهترین نمونه‌های معماری بومی را می‌توان در نواحی روستایی جست‌وجو کرد.

روستاییان ساخته می‌شود و دربردارنده هوش جمعی آنان است. معماری روستاهای ساحلی بوشهر نیز کنار معماری شهر بوشهر، زبان معماری خودش را دارد و اصولی را بیان می‌کند. می‌توان بارزهای معماری بومی روستاهای ساحلی استان بوشهر را بر اساس حوزه‌های معماری بومی دسته‌بندی نمود. حوزه‌هایی را که

معماری بومی در بر می‌گیرد، شامل استفاده از برگه‌های آشنا، فراهم‌آوردن آسایش اقلیمی، استفاده از فناوری و مصالح بومی و مشارکت مردم بومی در طراحی و ساخت است. جدول شماره ۵ بارزهای معماری روستاهای ساحلی را بر اساس حوزه‌های معماری بومی ارائه می‌دهد.

ج ۵. بارزهای معماری بومی روستاهای ساحلی در ارتباط با حوزه‌های با توانایی بهره‌گیری از معماری بومی

حوزه‌های بهره‌گیری از معماری بومی	بارزهای معماری روستاهای ساحلی
فرم	- توجه به تناسبات انسانی در فضاهای داخلی و ورودی‌ها - ساختمان‌ها یک الی دوطبقه طراحی می‌شوند - وجود فضای باز (حیاط)، میان توده‌های ساختمان - تزئینات معماری بومی روستایی که شامل رنگ‌آمیزی چوب‌های به‌کاررفته در سقف، تزئینات بالای طاقچه‌ها و ورودی‌ها و برخی گچ‌بری‌ها می‌شوند - عنصر شاخص به‌کاررفته در فضای داخلی خانه‌ها طاقچه است که می‌توان از آن در طراحی فضاهای داخلی بهره برد - جهت‌گیری ساختمان‌ها به سمت دریافت باد غالب (به سمت دریا)
فراهم‌آوردن آسایش اقلیمی	- استفاده از دریچه‌های کوچک در قسمت فوقانی بازوهای رو به ساحل که از تمهیدات ایجاد سرمایش در خانه‌های روستایی است - استفاده از بازوهای متعدد رو به معابر که از دیگر موارد ایجاد سرمایش است
فناوری‌های ساخت بومی	- سقف خانه‌های روستایی مسطح است و سازه سبکی دارد. توجه به فرم سازه بومی نواحی توأم با شیوه‌های نوین مهندسی می‌تواند ایده‌هایی برای ابداع سازه‌های مشابه و کارا ارائه دهد - در جزئیات ساخت اکثر این بناها رخنه مشاهده می‌شود
مصالح بومی	- به‌طور کلی، مصالح بومی به‌کاررفته در این نواحی چنین‌اند: سنگ‌های مرجانی؛ ملات ماسه‌آهک و ساروج؛ اندود گچ یا کاهگل؛ حصیر بافته‌شده از برگ‌های درخت نخل یا نی؛ تیرهای چوبی سقف (از جنس چوب درخت خرما و چندل)
مشارکت مردم بومی	- وجود نیروی کار بومی نیازمند شغل در نواحی روستایی است که با سازه‌های بومی نیز آشنایی دارند

پی‌نوشت

۱. چوب چندل (صندل) چوبی وارداتی است و بیشتر در معماری شهر بوشهر و روستاهای مجاور آن یافت می‌شود و در روستاهایی که از مرکز استان فاصله می‌گیرند، کمتر مشاهده می‌شود.

فهرست منابع

طرح هادی روستای اولی شمالی و جنوبی.

- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان بوشهر. (۱۳۹۷). بازنگری

طرح هادی روستای سالم‌آباد. بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان بوشهر. (۱۳۸۹). طرح هادی روستای جزیره شیف.

- زرگر، اکبر. (۱۳۹۰). درآمدی بر شناخت معماری روستایی ایران، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

- سرتیپی‌پور، محسن. (۱۳۸۴). شاخص‌های معماری مسکن روستایی در ایران. هنرهای زیبا، شماره ۲۲، ۴۳-۵۲.

- صادقی‌پی، ناهید. (۱۳۹۱). تاریخچه و علل گرایش به معماری بومی در غرب، کشورهای اسلامی و ایران. معماری اقلیم

گرم‌وخشک، شماره ۲، سال دوم، ۷-۲۴.

- غلام‌زاده، فراز. (۱۳۹۲). معماری بوشهر در دوره زند و قاجار، آباد بوم، تهران.

- ناری قمی، مسعود؛ دامیار، سجاد. (۱۳۹۴). رویکردها به معماری بومی در نظریه‌پردازی مدرن معماری. معماری اقلیم

گرم‌وخشک، دوره ۳، شماره ۳، ۷۹-۹۵.

- URL1: <https://www.amar.org.ir>. Accessed May 2019

- <https://doi.org/10.22034/40.176.3>

- احمدی ری‌شهری، عبدالحسین. (۱۳۹۲). ویژگی‌های ساختاری شهر بوشهر. بوشهر نامه (پیغام)، شماره ۱۰ و ۱۱، ۳۴-۳۵.

- اکرمی، غلامرضا. (۱۳۸۹). رازهای معماری روستایی. مسکن و محیط روستا، دوره ۲۹، شماره ۱۳۱، ۲۵-۴۸.

- آلیاگونولولو، آدریانو؛ مهریار، محمد؛ ربوبی، مصطفی؛ فلامکی، محمد منصور؛ دادخواه، مهیار. (۱۳۸۴). معماری بومی،

ترجمه علی محمد سادات افسری، فضا، تهران.

- بانی مسعود، امیر. (۱۳۸۸). پست‌مدرنیته و معماری (بررسی جریان‌های فکری معماری معاصر غرب ۲۰۰۰-۱۹۶۰)، نشر

خاک، اصفهان.

- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان بوشهر. (۱۳۹۱). بازنگری